

BUITEN

22^E JAARGANG N^O. 19.

ZATERDAG 12 MEI 1928.

DE PREEKSTOEL IN DE GROOTE KERK TE BOLSWARD.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE STRAAT VAN DE FLUITSPEELSTER, DOOR H. DE VERE STACPOOLE (19)	BLZ. 218
HET STADSGEZICHT VAN CORNELIS SPRINGER, DOOR H. A. VAN GOCH	BLZ. 219
ZOMER IN WALLIS (GEÏLLUSTREERD), DOOR HELENE MULLER MASSIS	BLZ. 220—222
DE OLYMPISCHE SPELEN, DOOR F. W. DRIJVER	BLZ. 222
DE DOORNAPPEL (GEÏLL.), DOOR J. VIJVERBERG	BLZ. 223
KERKEN TE BOLSWARD (GEÏLLUSTREERD), DOOR M. BRAAKSMA	B'Z. 217, 224—227
OUDE GEBRUIKEN, DOOR J. M. HOES	BLZ. 226
ONTVANGEN BOEKEN	BLZ. 227
RENATA DI FRANCIA. NAAR HET POOLSCH, DOOR KAZIMIERZ CHŁĘDOWSKI (15)	BLZ. 227
DWERGBUFFELS VAN HET TSCHADMEER IN „ARTIS” (ILLUSTRATIE)	BLZ. 228

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

De Straat van de Fluitspeelster

19) DOOR H. DE VERE STACPOOLE.

WIEN anders dan Nicias zou Diomedes ontmoeten op den hoek van de Straat der Beeldhouwers van Hermes? Nicias zag er precies zoo uit als gisterenavond, even elegant en even geaffecteerd.

De paradoxen-maker begroette Diomedes lachend.

„Ah, Diomedes, waar ga jij heen?” vroeg hij.

„Ik zoek geld”.

„Kijk mij dan om 's Hemels wil niet aan — want ik zoek 't juist ook”.

„Kijk mij dan in 's Hemelsnaam niet aan”, lachte Diomedes.

„Laten wij naar den rug van dien vetten bankier kijken die voor ons loopt. Als ik mij niet vergis is het Pyrrhis”.

„Ja en men zegt dat zijn badman schatrijk moet zijn”.

„Schatrijk! Betaalt Pyrrhis dan zoo goed?”

„Nee, maar men zegt dat hij geld uitzweet. Maar is het waar wat je zegt?”

„Wat?”

„Dat je geld noodig hebt?”

„Ik? O neen, ik heb absoluut geen geld noodig”.

„Waarom zoek je er dan naar?”

„Voor anderen. Mijn paardenkoopman heeft geld noodig, mijn juwelier heeft geld noodig; en nog een half dozijn andere smakelooze lui hebben geld noodig — en komen nu precies bij mij om het ze te verschaffen!”

„Geef ze hun zin, geef ze hun zin,” zei Nicias, den schertsenden toon van zijn vriend overnemend. „Wij moeten medelijden hebben met arme menschen, al zijn ze ook misdeeld van smaak. Die ongelukkigen hebben prachtige paarden, schitterende juweelen, reukwateren, huidzalven, bloemen, en niet genoeg goeden smaak om ze voor zichzelf

te behouden — zij zijn blind, maar wij moeten medelijden hebben met blinden.”

„Daarom ga ik nu naar de Agora voor een werk dat ik verafschuw”.

„Om je bankier te bezoeken?”

Diomedes barstte in lachen uit. Voor den eersten keer op dien ochtend herinnerde hij zich, dat Gyges zijn bankier was. Hij kon niet bij Gyges voor geldzaken komen. Zaken doen met haar vader? Hij zou dien ochtend net zoo lief de Maagdelijke Godin met obolen en drachmen bekogeld hebben.

„Nee, ik moet van een ander leenen”.

„Je bezit grond”.

„Ik bezit landerijen; maar je weet heel goed, Nicias, dat mijn grond voor mij is als mijn mantel; ik zou liever naakt dan landloos door de wereld trekken”.

„Je kunt geld leenen met je grond als onderpand”.

„Nooit. Mijn grondbezit is mijn toekomst. Het is niet veel: een paar boerderijen, wijnbergen, olijfbomen; maar ik ben er mee tevreden. Ik zal Athene verlaten en mij buiten vestigen, tenzij deze oorlog mij opeischt”.¹⁾

„Jij!”

„Ja, ik. Sinds de paar laatste uren heb ik mijn leven een anderen vorm gegeven. Nicias, de goden hebben tot mij gesproken”.

„Hebben zij je verwijten gedaan, omdat je niet in ze geloofd?”

„Nee, want ik heb steeds in ze geloofd, zonder dat ik het wist”.

„Wie waren dan die goden, die tot je gesproken hebben?”

„Dat weet ik niet”.

„Zeus, Apollo, Poseidon misschien?”

„Dat weet ik niet”.

„Aphrodite?”

„Dat weet ik niet”.

„En wat hebben de Onzichtbaren tot je gezegd?”

„Dat weet ik niet”.

„Spraken zij wellicht een vreemde taal?”

„Ja”.

„Hoe kon je dan begrijpen wat ze tot je zeiden?”

„Luister, Nicias. Welke taal spreekt de muziek?”

„Geene”.

„Toch is zij vol beteekenis en kan de menschen doen lachen of weenen — evenzoo hebben de goden tot mij gesproken in een taal, die ik niet kan verstaan, maar waardoor boomen mij begeerlijker toeschijnen dan standbeelden, bloemen liever zijn dan wijn; en de stem van een rivier lieflijker dan de stem van de Agora”.

„Voorwaar, jij bent gek”.

„Laat mij dan steeds gek zijn, want ik ben gelukkig”.

Zij hadden inmiddels de Agora bereikt en Nicias nam afscheid van zijn metgezel en was spoedig in de menigte verdwenen.

Diomedes liep door in de richting der kraampjes, hier en daar in het voorbijgaan een woord wisselend; doch met niemand bleef hij staan praten.

Voor de eerste maal voelde hij het trekken van het bit. Iemand om geld te vragen was net zoo pijnlijk voor zijn trots als zijn hand in kokend water steken zou zijn geweest voor zijn lichaam. Hij liep twee mannen voorbij wien hij eerst drie maanden geleden groote bedragen had geleend, maar hij voelde zich onmachtig ze staande te houden en om terugbetaling van het geleende te vragen. Hij had angst voor de woorden, hij voelde dat hij de juiste termen niet zou kunnen vinden; de taal van den schuldeischer was voor hem een vreemde taal, hij zou zonder twijfel haperen en hikkelen als hij wat zeggen wou. Als het vrienden van hem geweest waren, zou 't heel wat anders zijn geweest; maar het waren slechts kennissen; dus liep hij door en zag even later, bij de vijgen, den man dien hij zocht — Pasion.

Pasion was dien morgen uit gewoonte naar de Agora gegaan, maar tevens in de hoop er Diomedes te ontmoeten. De gebeurtenissen van den vorigen avond hadden een diepen indruk op hem gemaakt. Diomedes' bekentenis omtrent het meisje, haar verschijning aan het venster, het tooneeltje toen Diomedes het huis werd binnen gedragen, dit alles had een groote en noodlottige belangstelling bij hem opgewekt. Hij had zich voorgenomen, als Diomedes niet

¹⁾ Er was juist een periode van rust in den Peloponnesischen oorlog, die, met tusschenpoezen, al zeven-en-twintig jaren aan den gang was.

op de markt was gekomen, naar zijn huis te gaan en naar hem te informeeren. Maar de moeite werd hem bespaard, want juist kwam Diomedes aan zonder eenig spoor van het gebeurde van dien nacht, lenig loopend en met een glimlach op de lippen.

Voor het geval Diomedes hem er een verwijt van had gemaakt, dat hij hem in den steek had gelaten, had hij al een uitvlucht bedacht; maar blijkbaar was Diomedes dit alles vergeten.

„Aha, ben je daar? Waar ben je gisterenavond van mij weggegaan?”

„Weggegaan? Wel in de Straat der Triremen. Je was ineens verdwenen; je zei, dat je door niemand gevolgd wilde worden. Waar ben je heengegaan?”

„Ik? Nergens heen. Ik ben weer thuis terecht gekomen — maar ik heb mijn stok verloren”.

Deze onwaarheid en het geluk dat zijn vriend uit de oogen straalde, vertelden Pasion alles.

„Je hebt je zeker kwaad gemaakt”, zei hij. „’t Komt er niet op aan; je schijnt hem teruggevonden te hebben. Zullen wij een eindje oploopen?”

„Gaarne”.

Zij liepen naast elkaar door de menigte; en toen Diomedes om zich heen keek, zag hij een eindje verder in de afdeeling der bankiers Gyges achter zijn tafel zitten naast zijn bediende. Het donkere gezicht en de zwarte baard van den Meteek deden den aristokraat even huiveren. Kon dat met mogelijkheid h a a r vader zijn — kon de ree de dochter zijn van den stier? De zwaluw het kind van den gier? De vlinder van de tor? Slechts bij de menschen komen zulke afwijkingen voor.

„Ik wou je juist vanmorgen graag spreken”, zei Diomedes, „want ik zit in verlegenheid”.

„Waarmee?”

„Leveranciers”.

Het werd Pasion angstig te moede. Nu kwam het ten slotte, wat hij lang voorzien en steeds gevreesd had, het verzoek om terugbetaling van het geleende geld.

„Welnu?” zei hij.

Diomedes antwoordde niet zoo dadelijk.

„Wacht vanavond aan de overzijde der straat en als de maan de deur beschijnt, zal ze voor je geopend worden”. Die woorden klonken in zijn ooren; zij vervolgden hem zelfs in het rumoer van de Agora.

„Welnu?” herhaalde Pasion.

„O ja. Ik sprak van de leveranciers. Zij vallen mij lastig om geld”.

„En?”

„En de waarheid is, dat ik zoo krap zit, dat ik je moet verzoeken om terugbetaling van het geleende”.

Diomedes was zelf verbaasd over de gemakkelijkerheid waarmee dit verzoek hem afgang. Hij had er tegen opgezien, maar het ging zonder de minste moeite. En toen hij eenmaal zoo ver was en het onder woorden had gebracht, werd de schuldeischer wakker die in ieder mensch, hoe getemperd ook, leeft en schonk hem moed.

„O, wat ik van je geleend heb!” zei Pasion, alsof hij het zich plotseling herinnerde. „Wel, dat is vreemd. Ik heb er juist gisterennacht van gedroomd. Heb je het geld noodig?”

„Ja, anders zou ik je er niet om vragen”.

„Dat weet ik. Laat ik eens prakkiseren — Zeus, wat treft dat slecht. Juist eergisterenavond heb ik bij het dobbelspel zooveel verloren, dat ik vanmorgen geen geld genoeg had om de rekening voor mijn kwartels te betalen. Maar je zult je geld hebben. Alleen zal je mij wat tijd moeten laten”.

„Dat treft ongelukkig, want vanavond krijg ik een schuldeischer bij mij thuis. Het is de paardenkoopman Gonippus, en ik heb beloofd, dat ik hem zou betalen”.

„Hoeveel is het?”

Diomedes noemde het bedrag.

„Dat is een kleinigheid”, zei de ander. „Ik zal het geld in het begin van den avond naar je huis sturen. Ik kan ’t wel leenen”.

„Dank je; maar die schuld is slechts een van vele, dus begrijp je wel, dat als ik er op aandring dat je mij het geheele geleende bedrag terugbetaalt, ik jou slechts opjaag omdat de noodzaak mij opjaagt”.

„Dat weet ik. Welnu, ik wil je een voorstel doen. Geef mij veertien dagen tijd en ik zal je alles afbetalen”.

„Dank je; zoo zal ik er wel doorkomen, want ik kan op jouw woord staat maken”.

Zij namen afscheid van elkaar en nadat Pasion gewacht had tot Diomedes verdwenen was, liep hij naar het gedeelte der markt waar de bankiers zetelden.

Gyges zat nog bij zijn tafel, met zijn geldzakken voor zich, en zijn bediende naast zich.

ACHTSTE HOOFDSTUK

WAT TEN HUIZE VAN GYGES GEBEURDE.

De bankier was bezig met een klant, en Pasion, op zijn stok leunend, wachtte tot hij vrij zou zijn.

Mannen gingen voorbij en wisselden een groet met hem; het rumoer van de aardewerk-markt vervulde de lucht, en ofschoon de markt eerst over een uur goed aan den gang zou zijn, was het er al vol; en Pasion, terwijl hij stond te wachten en de menigte te bestudeeren, voelde zich in zijn element.

Hij was wat men een Agora-man noemde. Hij kwam er voortdurend; hij had bepaald behoefte aan een menschenmenigte om zich heen. Volmaakt onverschillig voor alles wat het welzijn van anderen betrof, kon hij niet leven zonder menschen en gezelschap. Hij kon niet alleen zijn. Als hij thuis was en geen bezoek ontving, omringde hij zich met slaven en fluitspelsters; in de Agora zocht hij altijd de drukst bezochte plaatsen op en in de vergadering was hij steeds te vinden waar de meeste menschen bijeen waren. Rumoer en de nabijheid van levende wezens waren onmisbaar voor zijn vreemd karakter; eenzaamheid vond hij vreeselijk.

Terwijl hij daar zoo stond, kwamen Nicias en Niceratus naar hem toe. Die beiden joegen meestal samen het vermaak na; vlug als een paar goed-geoeffende polo-ponies hielden zij den bal rollend in de Agora en wisten meestal een winstpunt te behalen, onverschillig wie hun tegenstander was. Zij hadden zoeven Moschion ontmoet, hadden den ongelukkige voorgesteld aan Anetodemus en hadden hem in den greep van dien filosoof achter gelaten.

„Kijk eens, het is Pasion”, zei Nicias. „Op een afstand had ik gedacht dat het Diomedes was”.

Pasion, die deed alsof hij dit sarcasme niet hoorde, dat juist voldoende was om zijn haat aan Diomedes tot het kookpunt te doen stijgen, nam Nicias met zijn donkere oogen van het hoofd tot de voeten op.

„Wel, wel, dat is Nicias! Wat voer jij uit op de geldmarkt?”

„Wij zijn gekomen om de bankiers te bekijken”, zei Niceratus, voor zijn metgezel antwoordend.

„En jouw geur op te snuiven. Wij zijn als schooljongens voor een bakkerswinkel als het versche brood uit den oven wordt gehaald”.

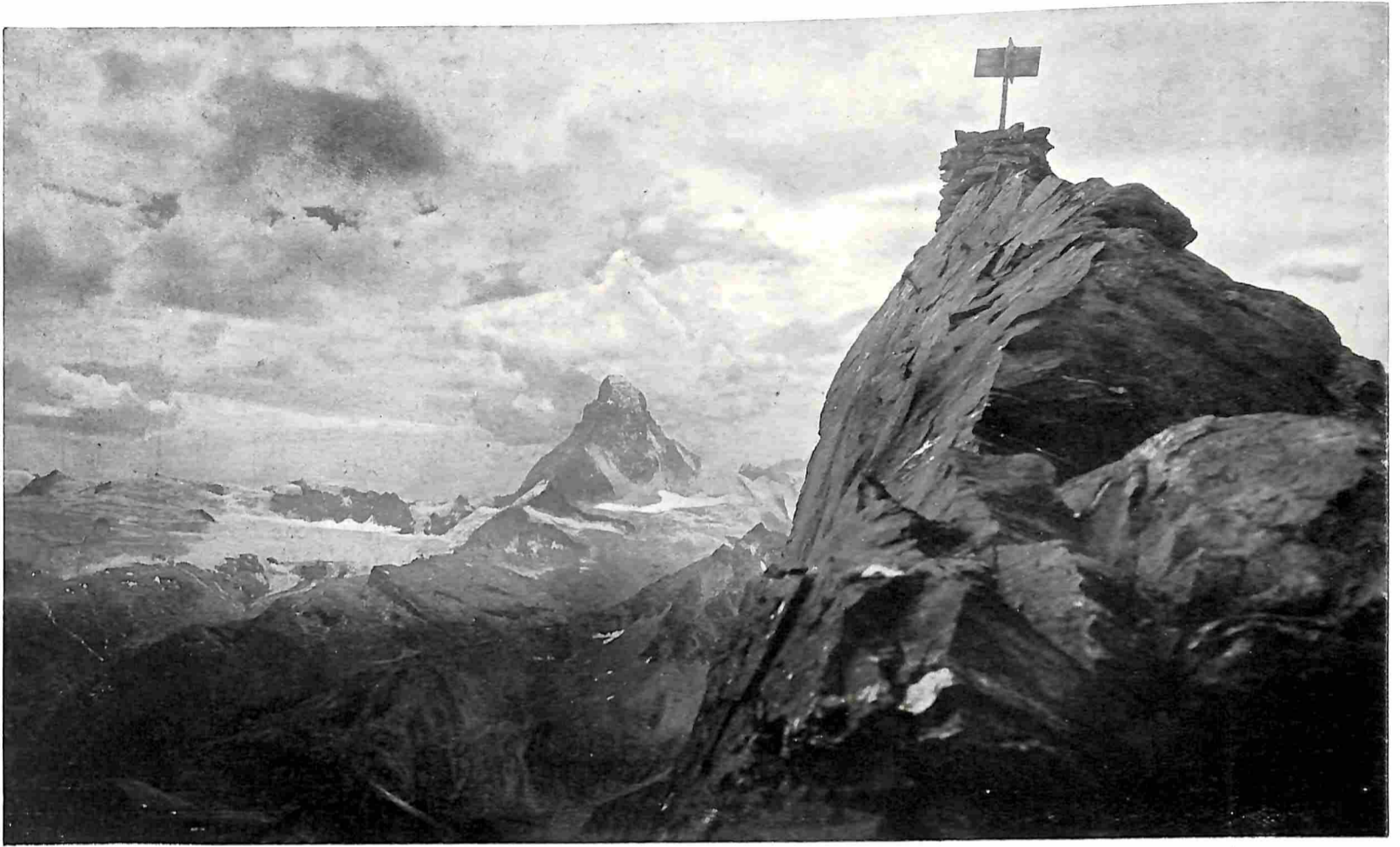
(Wordt vervolgd).

Het stadsgezicht van Cornelis Springer.

De heer H. A. van Goch te Amsterdam schrijft ons:

Als ik tracht een antwoord te geven op uw vraag onder de afbeelding van een schilderij van Cornelis Springer, afgedrukt in de jongste aflevering van „Buiten” ¹⁾, kan dit, naar mijne meening, alleen zijn dat het plekje, zooals Springer het op zijn schilderij heeft weergegeven, nergens is te vinden geweest. Mij dunkt dat de schilderij werd gecomponeerd uit zijn schetsboek naar schetsen van oude gevels, hier en daar op zijn excursies genomen, iets wat meer door schilders en bijzonder door schilders van stadsgezichten uit zijn tijd werd gedaan. Het poortje herinnert mij aan het poortje van de bank van leening aan den O.Z.-Voorburgwal; ik durf bijna met zekerheid te zeggen dat het daarvan een copie is. Het uitbouwsel tegen den gevel naast het poortje herinnert aan een „puie” van een oud stadhuis; Haarlem bezit zoo iets nog aan zijn stadhuis en aan de oude stadhuizen van Arnhem en Utrecht kwam ook zoo’n puie voor, vanwaar de afkondiging der resolutiën der vroede mannen plaats had. Ook het oude stadhuis te Gorinchem bezat zoo’n puie; dit stadhuis had geen bordes of hooge stoep, de anders aangewezen plaats voor de afkondiging. Maar Springer kan dit détail voor zijn schilderij ook aan een buitenlandsch bouwwerk hebben ontleend. De huizen op den achtergrond en het grachtje doen sterk aan een Hollandsche stad en dan zeker wel aan Amsterdam — zooals U terecht zegt — denken.

1) „Buiten” van 14 April 1.1. (no. 15), bladz. 180.

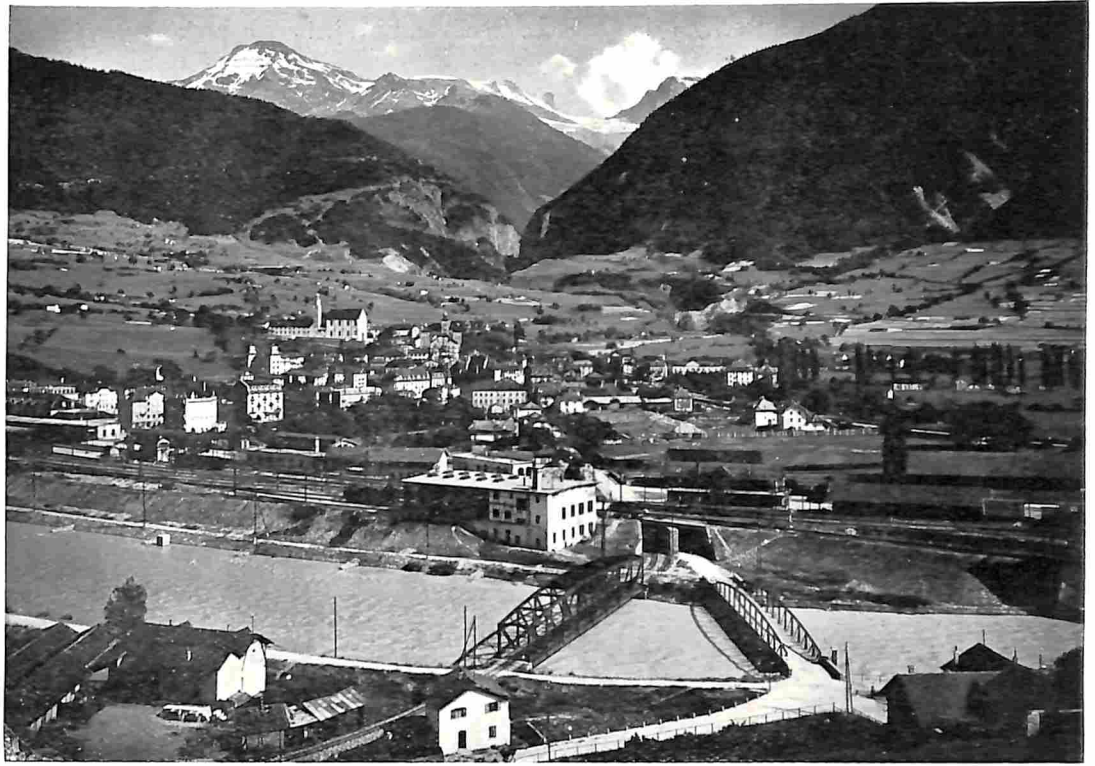
BIJ DEN MATTERHORN.

ZOMER IN WALLIS.

WALLIS is het land van de zon, van de ongerepte hoogdalen; het land, waar het volk zijne oude zeden en gewoonten, zoowel als zijne kleederdrachten behouden heeft tot op heden toe. Het is het land, waar geweldige bergreuzen van „kaliber 4000” in de dalen neerzien, waar de alpenweiden met zwarte door de zon verbrande hutten bezaaid zijn, waar de wijn en de rogge op ongekende hoogte groeien in grappige kleine veldjes van geometrische vormen. Wallis, Valais, is het land, waar Fran.ch en Duitsch gesproken wordt, dat door de Romeinen reeds gedoopt werd en dat heel wat volksstammen langs de heerstraten zijner dalen en passen heeft zien trekken! Het klimaat vormt eene gunstige uitzondering in de meteorologie van Zwitserland. Wie door den regen uit het Berner Oberland of van de oevers der meren verjaagd wordt, richte getroost zijne schreden naar Wallis; tien tegen een, dat hem in de Rhone-vallei een blauwe hemel begroet! Dat komt voorname-lijk door de afsluitende geweldige bergmuren in het Noorden en Zuiden; bovendien is de ligging van Wallis zuidelijker, dan men zich die voorstelt: Zermatt ligt op de hoogte van Lugano, Sion op die van Bellinzona. Daarom begon ik met te zeggen, dat Wallis het land is van de zon! En zon en zomervacantie is toch de beste combinatie, die men kan wenschen! Uit een statistiekje las ik, hoe gering de regenval is, in dat gezegend hoekje van Zwitserland. Zürich heeft een jaarlijksche hoeveelheid regen van 1200 mm.; het Rhonedal slechts 630. Evenzoo staat het met de hoeveelheid dagen met bedekte lucht: in Sion door elkaar slechts 30 (van 1 Oct. tot 1 April) tegen Lugano 58, Zürich 88 en Genève zelfs 112. Het is niet voor niets, dat in Sierre het stadswapen een groote zon voorstelt. Die is door den schilder Emond Bille, om zoo te zeggen „levensgroot” op den muur van het stadhuis geschilderd. Sierre, hoewel niet de hoofdstad van Valais, is belangrijker dan de eigenlijke hoofdstad Sion. De ligging is aardiger en al lokt Sion met twee burchten, Valère en Tourbillon, op uitkijkposten in het dal gelegen, Sierre trekt meer den vreemdeling, die in het Hotel Chateau Bellevue een lang niet alledaagsch onderdak vindt. Van het slotterras af, met eeuwenoude acacia's en vijgeboomen beplant, heeft men een prachtig uitzicht op den ingang van het Val d'Anniviers met de bergreuzen, die dat dal afsluiten en over een groot deel der met wijnstokken beplante Rhonevallei. Want men drinkt

overal in Wallis den eigen wijn, Hausmarke! En die is goed! Zelfs champagne is er te krijgen. Die hebben we later in Arolla geproefd, drinkende op den gelukkigen afloop van een gevaarlijke hoogtoer, maar bij de eerste flesch moest de hulp van den kurketrekker ingeroepen worden! Maar, ik was u aan het vertellen van Sierre, waar onze intiemere kennismaking met Wallis begon en wel van dat idyllische terras uit, waar men, voor men 't weet, een geheelen morgen verluiert tusschen de buksboomen en de acacia's en de vlugge vinken, die u daar gezelschap houden. Nu, in het najaar, begint daar de druivenkuur. Ik kan mij wel onaangenamer kuren voorstellen. Van Sierre af gaat een funiculaire naar het hooggelegen Montana, waar op het beschutte hoogplateau tal van sanatoria van de zon profiteeren. Het uitzicht van daar en vooral van het iets hooger gelegen Vermala is buitengewoon mooi. Als een landkaart ligt de geheele Rhonevallei voor u. De zijdalen, de eigenlijke hoogdalen, zijn als het ware door een hoog door drempel van de moedervallei afgesloten. Of het daardoor komt, dat hun schatten bewaard gebleven zijn, als in een afgesloten juweelenkistje? Een feit blijft het, dat vele dezer dalen absoluut ongerept zijn gebleven, ondanks de exprestreinen met het opschrift: Parijs—Milaan—Konstantinopel, die door het Rhonedal daveren, en de stroomen vreemdelingen, die zich ieder jaar over bepaalde plaatsen uitstorten. Gelukkig alleen over bepaalde plaatsen, die men ontwijken kan. En daarvoor is Wallis gelukkig groot genoeg! Dat dit land, trots zijne regenarmheid, zulke diepgroene weiden vertoont en zooveel vruchtbaarheid, is te danken aan het systeem van bevloeiing, dat de bewoners sinds onheuglijke tijden toepassen. Van de beken boven in het gebergte wordt het water in kleine loopjes, soms in buizen, afgeleid; les bisses, die door de weiden geleid, met sluisjes geregeld, voortdurend nagezien en onderhouden moeten worden en die natuurlijk een groote hoeveelheid geld verslinden. Bij iederen storm wordt er schade aangericht en de bissiers moeten er op uit om, in soms uren lang zoeken, de oorzaak van de storing op te sporen en te verbeteren. Soms wordt het water in buizen naar beneden gebracht, bijv. bij Stalden in het Visperdal, waar de buizen 300 M. hoog zijn. Die waterleidingen hebben alle hare namen: de Staldnerin, de Wissler, de bisse de Saxon, die 26 K.M. lang is en andere. Geheele generaties hebben er aan gewerkt onder groote opofferingen.

niet alleen aan geld en moeite, maar ook aan menschenlevens. ☒ Een aardig oud verhaal luidt als volgt: Onze lieve Heer kwam eens door Wallis en toen Hij de droogte daar zag, zeide Hij tegen een boer: „ik moet het toch weer eens laten regenen in jullie land”. Maar de boer antwoordde eigenwijs: „Ach, lieve Heer, laat dat maar. Dat bewateren doen wij Wallisers beter zelf.” Daarom werd Wallis met eenen regenarmen hemel bestraft! In den roman van Heer: An heiligen Wassern, kan men ook lezen, welk eene groote rol die water eidingkwesie speelt in het leven van de bewoners, eveneens in Jegerlehners: Unter der roten Fluh. Doctor Jeger'ehner heet nog tal van lezenswaardige werken geschreven, welke betrekking hebben op Wallis, en het was interessant, hem in Arolla toevallig te kunnen ontmoeten. Daar werd n.l. een zijner historische romans, Petronella, uit den Napoleontischen tijd, op de plaats van handeling zelve gefilmd en het was een aardig gezicht, het filmvolkje 's morgens in hun kleurige costuums op muilieren erop uit te zien trekken. ☒ Ik stel er mij veel van voor om, als mij beleefdelijk gevraagd wordt, waarheen de zomerreis gevoerd heeft, te antwoorden: „Naar het Einfischtal” . . . „Einfischtal????” — Ja, naar het Einfischtal, want dat is de Duitsche benaming voor het Val d'Anniviers. De volgende vraag is dan natuurlijk, of het daar bevallen is en dan moet ik volmondig toestemmen: ja!, het Val d'Anniviers is mooi, zoo mooi, dat ieder, die open oog en gemoed heeft, daar zijn hart voelt opengaan! Een mooie postroute stijgt van Sierre af over den 300 M. hoogen „drempel” het hoogdal in. Woest zijn de kloven, waar de weg kunstig langs en door geleid is, en geen wonder is het dat daar, volgens oude verhalen, beren en wolven gehuisd hebben. De kleine rivier, de Navigence, blijft geheel in de diepte en de weg stijgt steeds meer, zoodat de uitzichten ook hoe langer hoe grootscher worden. De armelijke dorpjes, aan weerszijden op de hellingen gebouwd, zien er uit, of ze in de rivier zullen glijden. Vissoye, de hoofdplaats van het Val d'Anniviers, beheerscht met een forschen vierkanten toren het dal. Daar heeft de major domus van den bisschop van Sion gewoond, want tot ongeveer 1800 waren de Anniviards bisschoppelijke onderdanen. ☒ Hier verlieten we de post, die nog tot Ayer verder gaat en na nog even toegekeken te hebben, hoe de bagage voor St. Luc en Chandolin op muilieren geladen wordt en die voor Grimenz en St. Jean in een wagentje met een paard, gingen we op pad naar ons bestemmingsoord: St. Luc. Na vijf kwartier flink stijgen is men er. Al geruimen tijd zag men het dorp liggen als een kat in de zon! Temidden van weiden ligt het, pal op het Zuiden; eene groep schilderachtige, zwartgebrande huizen, enkele van steen zijn er tusschen, een kerkje, een groot aantal stallen en hooischuren (in de landstaal „mazots” genoemd) en twee hotels. Wij streken neer in het Grand Hotel du Cervin. Want de Matterhorn (van den Noordkant gezien) domineert toch het geheele uitzicht. Dit Grand Hotel was, dank zij het vrij vroege seizoen, slechts dun bevolkt en van de 80 bedden waren er slechts een dozijn bezet. De toon in het hotel was allerprettigst; het bepaalde soort publiek, hetwelk zijn heil zoekt bij jazz, tea en bridge en allerlei andere genietingen, die niets met de bergen te maken hebben, blijft verre van

GEZICHT OP BRIG IN WALLIS.

daar. De oberkellner is niet de deftigste heer van het geheele hotel en men behoeft koffers en deuren niet af te sluiten. ☒ De kennismaking met alleraardigste Zwitsers volgt spoedig. Ik vind, dat het in een vreemd land het prettigste is, zooveel mogelijk met deszelfs bewoners om te gaan en het is dan ook een aanwinst, dat we deze aardige Schwyzer getroffen hebben. Men hoort allerlei opmerkenswaardigs van land en luiden, verdraait zijn tong, om het „Schwyzer Dütsch” te pakken te krijgen, men krijgt aspiratie alle toppen te bestijgen en vindt gereede deelgenooten in zijn enthousiasme voor al het schoone, dat ons omringt. De Zwitser is een prettige reis-kameraad. Hij heeft, wat meestal het geval is bij een volk, dat temidden van grootsche natuurtafereelen opgroeit, veel gevoel voor de natuur en is poëtisch aangelegd. Hij schaamt zich niet, wanneer dit te pas komt, een paar regels van een of ander gedicht te citeeren, waar een rechtgeaard (ik bedoel, nuchter . . .) Hollander hoogstens aan denken zou! Engelschen komen cok in St. Luc, maar het zijn er van een niet al te detoneerend soort; niet van die soort, welke bij het meest grootsche gletscherpanorama een: hōw lövely! laten hooren. Tusschen haakjes is het merkwaardig opvallend, hoe slecht de toonsoort van de Engelsche taal in de harmonie van een

GEZICHT OP MARTIGNY.

berglandschap past. Duitsch, ja! Fransch, Italiaansch, ja! desnoods Hollandsch nog, maar geen Engelsch! Toch zijn er onder de Engelschen flinke bergbestijgers, die door de gidsen ook graag gezien worden. Als er echter ergens forellen te vangen zijn, zijn ze daar graag bij en met animo! (Vandaar de naam Angelsachse, zooals een geestige Zwitser opmerkte.)

☞ In St. Luc kan men mooie, groote wandelingen doen, zonder, als plattelandsbewoner, gedwongen te zijn tot klauterpartijen, als men wat zien wil. Daarom is dit zoo'n buitengewoon gunstig oord, om zijne vacantie te beginnen. Men kan, daar St. Luc op eene helling ligt (op 1685 M. hoogte) zonder noemenswaardige stijging naar Ayer en Zinal drie uren lang wandelen, en naar Chandolin is het, op een klein steil stukje na, ook hoegenaamd niet bezwaarlijk. ☞ Overigens: Chandolin! daaraan moet een extra woordje gewijd worden. Het is het hoogst gelegen, doorlopend bewoonde dorp van Europa. (Ik ben wel eens meer in een hoogstgelegene dorp geweest, maar het is niet fair, daar nu verder op in te gaan.) Chandolin ligt op den hoekpijler van het Rhonedal en het Val d'Anniviers. Het dorpje is even arm, even donkerbruin, even schilderachtig als St. Luc, en het heeft ook een Grand Hotel. Verder heeft het rogge- en aardappelveldjes; denk eens aan: rogge- en aardappelveldjes in het hoogst gelegen dorp van Europa! Maar daar is nu weer dat heerlijke klimaat de oorzaak van. Om die rogge te maaien en die aardappelen binnen te halen, zijn zeker heel wat acrobatische toeren noodig! De gasten van het Grand Hotel maken ongetwijfeld hun eersten grooteren uitstap naar den Illgraben. Dat is een geweldige krater van 1500 M. diepte. Oeroude sagen vertellen, dat daarin een afgrijselijke draak gehuisd heeft en de ridders van Leuk zijn, inplaats van in het vagevuur in den Illgraben gereden, om hunne zonden te boeten! Soms laten groote massa's puin los en storten in de diepte, waardoor een ontzagelijke stofwolk opstijgt en wie dat gezien heeft, die kon begrijpen, dat het volk aan den draak gelooven kan. Door de eeuwenlange werkzaamheid van den Illgraben is een reusachtige puinkegel ontstaan, die de Rhone eenige K.M. in de richting van Leuk heeft verdrongen. Dat puingebied is met een hoog opgaand dennenwoud begroeid, het Forêt de Finges. Vroeger werden daar argelooze reizigers beroofd en vermoord, want de weg Brig—Sion leidt er door heen. Maar nu snort men er in den trein voorbij en ternauwernood heeft men den tijd dat Forêt de Finges op te merken of den daarin opgerichten, zoo genaamden moordenaarssteen, die veel zou kunnen vertellen van bloedige gruweldaden, die zich daar hebben afgespeeld — in den goeden ouden tijd!

(Slot volgt).

HELENE MULLER MASSIS.

DE OLYMPISCHE SPELEN.

DE Olympische spelen ontleenen hun naam aan het terrein, waar zij gehouden werden, n.l. de Olympische vlakten of heilige velden van Olympia in Elis, waar zich de groote tempel bevond, gewijd aan den Grieksch oppergod Zeus, wiens door Pheidias uit goud en ivoor vervaardigd beeld er in prijkte. Zeus werd ook vereerd als godheid der lichamelijke deugden, die niet slechts beschikte

over de overwinning in den bloedigen krijg, maar onder wiens bescherming ook de vreedzame strijd der jeugdige kracht stond. Aan Heracles, zoon van Zeus en Alcmena, wiens kracht en behendigheid uit het volbrengen der twaalf hoogst gevaarlijke opdrachten van Eurystheus schitterend gebleken waren, wordt de instelling der Olympische spelen toegeschreven, terwijl ook aan hem de verordening toegekend wordt dat, zoolang deze spelen duurden, alle twisten en geschillen zouden achterwege blijven. Door verschillende omstandigheden gestaakt zijnde, zouden de spelen, in opdracht van Apollo, opnieuw ingesteld zijn door Iphitus, den vorst van Elis in het jaar 776, met hetwelk de tijdrekening der Olympiaden of tijdperken van vier jaren een aanvang neemt om te eindigen in het jaar 394 n. Chr. Intusschen waren de Grieken van ouds gewoon kampspelen te houden bij gelegenheid van godenfeesten en lijkverbrandingen. Wat de laatste betreft, hier was de rituele wedkamp het symbool van den

DE FURKA OBERALP BAHN BIJ GLETSCH.

strijd tegen en de overwinning op den dood, waaruit zich de godsdienstige vereering verklaren laat, welke de menigte den zegevierenden toedroeg. Als leiders en bestuurders der Olympische spelen traden de Eliërs op, die tevens scheidsrechters waren en ook te waken hadden over het handhaven van den vrede tijdens den duur der feesten. Van heinde en verre stroomden de toeschouwers toe, afgezanten uit alle Grieksche staten en koloniën waren tegenwoordig bij de feesten, welke voorafgegaan werden door groote offers aan Zeus in tegenwoordigheid van de ontelbare in feestdos getooide menigte. ☞ Aanvankelijk was het den vrouwen streng verboden zich onder de toeschouwers te bevinden. Mocht er eene, door het aantrekken van een manlijk gewaad, haar geslacht trachten te verbergen dan stelde zij, aldus doende, haar leven in de waagschaal, daar zij, bij ontdekking der misleiding, de kans liep van een rots te worden nedergeworpen. ☞ De deelnemers zalfden zich met olie, terwijl de worstelaars zich bovendien met zand bestrooiden ten einde te beter „vat op elkkaar” te hebben. Was soms als eenige lichaamsbedekking een schort om de lendenen in gebruik, later werd ook dit achterwege gelaten. De mededingers aan de wedstrijden welke gedurende vijf achtereenvolgende dagen werden gehouden, hadden zich de tien voorafgaande maanden aan het gymnasium te Elis ernstig voor te bereiden. Onder een gymnasium, welk woord afgeleid is van het Grieksche „gumnès”, d.i. naakt, heeft men de plaats te verstaan waar de lichaamsoefeningen werden gehouden. De onderlinge strijd werd geregeld bij loting, een zilveren vaas bevatte een aantal kogeltjes, op elk van welke een letter stond; zij, die de zelfde letter trokken, waren in den strijd op elkaar aangewezen. De Olympische spelen werden elk vijfde jaar gehouden. De naam dezer maand is ontleend aan het Grieksch woord „Hekaton”, dat honderd beteekent en zij werd zoo de offer voor den oppergod der Hellenen. Als prijs werd eenvoudig een tak van een olijfboom als krans den overwinnaar op de slapen gedrukt als symbool van den waren roem, bij welken alle winstbejag uitgesloten is. Wel bleven andere eerbewijzen niet uit, bestaande o.a. daarin dat de namen der zegevierenden opgetekend werden in het boek der

overwinnaars, terwijl dezen plechtig ingehaald werden, voor welken intocht een extra opening in den stadsmuur werd gemaakt, misschien bedoeld als teeken dat een Staat, welke zulke dapperen bezit, geen muren of wallen behoeft. Het feit dat Pausanias — tweede eeuw onzer jaartelling — volgens zijn reisbeschrijving niet minder dan 250 bronzen standbeelden van overwinnaars te Olympia vond, bewijst wel dat Griekenland zijn strijders wist te eeren. De wedstrijden werden gehouden in loopen, springen, werpen met schijf en speer, worstelen en vuistgevecht — ons boksen — terwijl voorts aan de paarden- en wagenrennen een voorname plaats werd toegekend. Had den de rennen in het Hippodroom plaats, de andere spelen werden in het Stadion gehouden. Het woord Stadion beteekent letterlijk het vaststaande d.w.z. een bepaalde lengtemaat van 400 pècheis, onder welk laatste woord de Grieken den afstand verstonden van de punt van den elleboog tot den top van den middelsten vinger, zijnde ongeveer anderhalve Griekse voet. Hiermee kwam de Romeinsche maat „cubitus”, letterlijk elleboog, overeen, welken wij o.a. kennen uit ons volksboek „De genoechlijcke history van den 12 cubitus of ellebogen hooghen reus Gilijs”. Vier honderd pècheis komt ongeveer overeen met een afstand van 192 Meter. De naam van deze lengtemaat werd later overgedragen op de plaats waar de wedstrijd gehouden werd, zoodat wij nog spreken van *het Stadion*.

Foto J. Vijverberg.

DOORNAPPEL MET OPENGESPRONGEN ZAADDOOZEN.

Ik had dus gelegenheid genoeg, om er mooie foto's van te maken en naast de kiek van de plant met bloemen en onrijpe vruchten, verkreeg ik nu ook een van de opengesprongen zaaddoozen, in elk waarvan naar schatting een 4 à 500 nu zwarte zaadjes zitten. Ik heb de plant volle vrijheid gelaten, deze over mijn tuingrond uit te storten en verwachtte den volgenden zomer een onbehoorlijk groot aantal nakomelingen, doch, als ik me wel herinner, verscheen er niet één. 't Is nu tien jaar geleden en nadien is er slechts één zomer geweest, waarin de doornappelplanten welig tierden. 't Is me raadsel, dat een plant, die zoovele honderden zaden voortbrengt, bovendien geschuwd door de dieren des velds, zich zóo schaars vermenigvuldigt. Nu ik zooveel moeite voor mijn doornappelplant gedaan had, wilde ik er nog wel wat meer van weten en ging snuffelen in het werk van Kerner von Marilaun. Hierin las ik ook, dat de onaangename geur van de bladeren, als beschuttingsmiddel tegen de dieren bedoeld zal zijn. Op de groote vlakten van Hongarije herkent men de plaatsen, waar zich weidend vee ophoudt, onmiddellijk aan het veelvuldig voorkomen o. a. ook van den doornappel, die ontzien en dus gespaard wordt. 't Had mijn aandacht getrokken, dat een mijner doornappelplanten, tamelijk donker staande, groote gaten in de bovenste bladeren vertoonde. Ik las daarom, dat zulke gaten zeer goed reeds aanwezig kunnen zijn, als het blad zich nog niet eens heelemaal ontplooid heeft en dat ze zeer waarschijnlijk als lichtvensters bedoeld zullen zijn voor onderliggende bladeren, welke laatste bij de bedoelde plant ook werkelijk

Foto J. Vijverberg.

BLOEIENDE DOORNAPPEL.

DE DOORNAPPEL.

(DATURA STRAMONIUM L.).

INDIEN niet de meeste, dan toch hebben vele leerlingen van onze middelbare scholen een broertje dood aan het „determineeren” van bloemen. 't Is ook inderdaad een heele aanpak. „Determineer er tien”, placht ik te zeggen, „en je bent door de moeilijkheid heen!” Zoo was 't mij ook gegaan: van tien werden het er spoedig twintig, vijftig, honderd. En ik had in een paar bloemenjaren de flora van onzen polder vrijwel onder de knie, zoodat ik, aangestoken door dezelfde koorts, die den traditioneer professor met het vlindernet achter een zeldzaam exemplaar door het heidekruid doet razen, toeschoot op elke nieuwe plant, die mijn oog nog ontwaren mocht, sloot en prikkeldraad en den venijnigen meidoorn braveerend. En zoo was 't op zekeren zonnigen morgen een forsche, frischgroene plant, die me in verrukking bracht. Ze prijkte met eenige groote, klokvormige, witte bloemen en droeg verder in elken gaffel, waarin zich de takken splitsten, groene, met stekels bezette vruchten, die me aan kastanjes deden denken. De plant moest bepaald zeldzaam zijn, want, zooals ze hier stond, flink opgeschoten, bovenop een hoog en vuilnishoop, kon ik niet veronderstellen dat ze zich elders tusschen andere bodembegroeiing zoo volledig zou vermogen weg te moffelen, dat ik haar tot op den morgen van dien bewusten dag over het hoofd zou hebben gezien. 'k Zat er al gauw met de schoolflora van Heukels naast en werd al ras naar de nachtschaden verwezen, waar ik terecht kwam bij de „Doornappel” (*Datura stramonium* L.). „Zeer vergiftig” stond er bij. Ik had dus te doen met een fijn lid van een fijne familie. Een andere naam voor mijn nieuwe aanwinst was „Dolappel”. Jawel, lieve kinderen hebben lieve namen. Toen ik onwillekeurig met de handen langs mijn neus kwam, werd mijn reukorgaan verre van aangenaam geprikkeld en tegelijk dreunden door mijn brein de versregels van Staring:

„De dorenappel, met de bilzenplant vereenigd
„Pest walmend door de lucht”.

„Pest walmend”. 't Is waarlijk teekenend gezegd. De bladeren geven dezen weeën geur af, vooral de onderzijde, terwijl daartegenover de witte bloemen een lekkeren, zoeten geur verspreiden. Ik sneed een van de onrijpe zaaddoozen dwars door, doch vond niet zoiets als een kastanje. Ik onder-

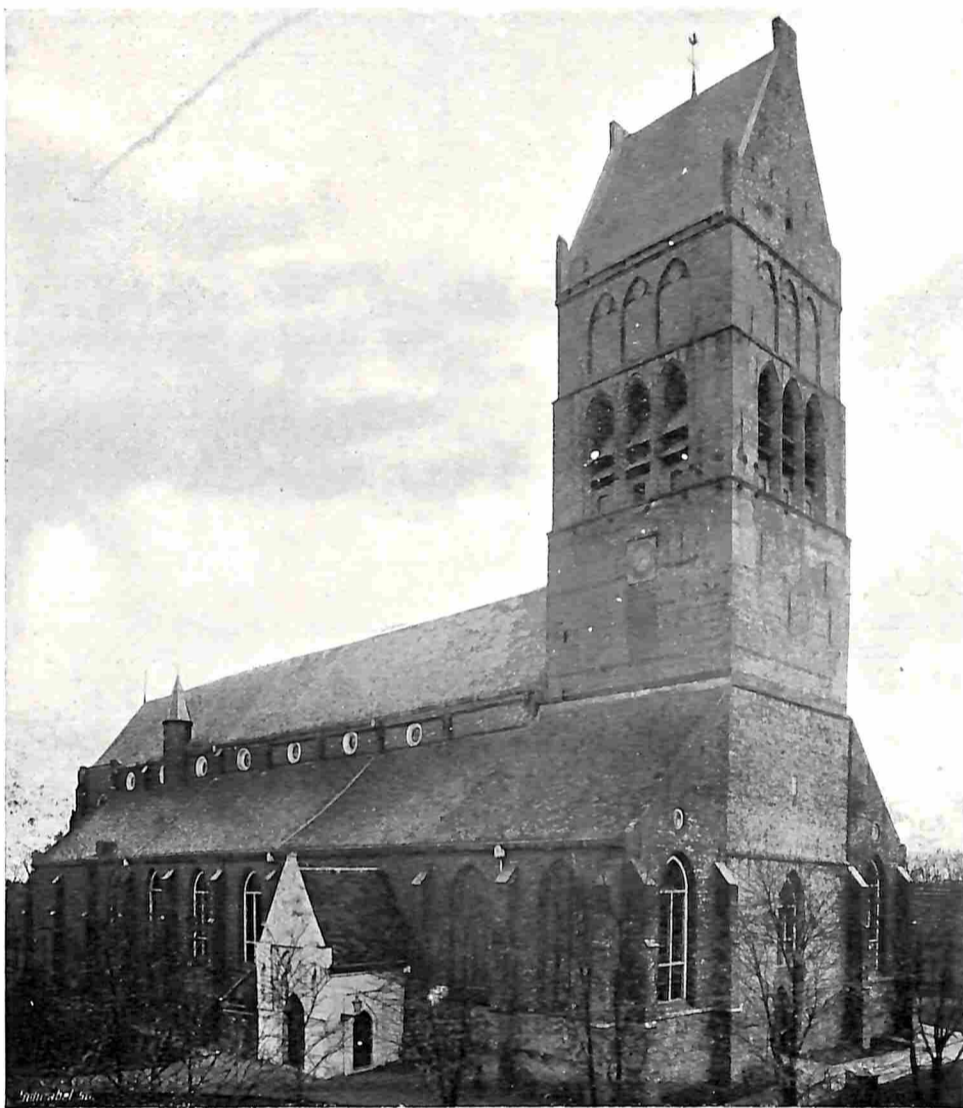
aanwezig waren. ☼ Een andere, rijk ontwikkelde plant had alle bladeren vrijwel in één vlak liggen, zoodat daar geen vensters in de bladeren noodig waren. Die waren er dan ook niet of niet opvallend veel of groot, maar hier zag ik weer de openingen tusschen de groote bladeren, die — de openingen n.l. — anders toch ook als lichtvensters voor die er onder liggen zullen dienen, opgevuld met kleine bladeren. ☼ De mooie, witte bloemen „draaien” zich tegen den avond open. Ofschoon er veel honig is en veel insectenbezoek, wordt de stempel bestoven met eigen stuifmeel. Binnen een etmaal na het ontluiken verwelkt de bloem en valt af.

J. VIJVERBERG.

KERKEN TE BOLSWARD.

VAN de nog bestaande oude kerken in Friesland is de Broerekerk in Bolsward de best bewaarde en oudste kloosterkerk in deze provincie. De kerk behoorde tot het voormalige klooster der Minderbroeders. Zij is gesticht in het jaar 1272. De benodigde steen werd gebakken in de steenbakkerij van het eens zoo machtige klooster te Lidlum, hetwelk in die dagen werd bestierd door den abt Haite. Het hout werd volgens overlevering gehaald uit het Kreyler bosch, hetwelk gelegen was ten Zuiden van Stavoren, in de tegenwoordige Zuiderzee. ☼ De kerk bestaat uit een lang schip met smalle zijbeuken en beslaat een lengte van 43 M. en een breedte van 20 M. Het schip is gescheiden van de zijschepen door 4 kolommen, welke verbonden zijn aan spitsbogen. Het koor, dat binnenwerks 10 M. wijd is, wordt gesloten door 3 zijden van een achthoek. ☼ De kerk is thans overwelfd door een half cirkelvormig gewelf van kraalschroten, welke eveneens de zoldering van de zijbeuken vormen. Waarschijnlijk is vroeger de eiken bekapping van het middenschip in het gezicht geweest en later door een houten gewelf aan het oog onttrokken. ☼ In tegenstelling met het interieur, kan de voorgevel als een merkwaardig overblijfsel van den middeleeuwschen kerkbouw worden beschouwd. De eenvoudige vroeg-Gothieke bouw met eenvoudig materiaal is een zeer typeerend voorbeeld der bouwkunst uit die dagen, zoodat deze door de Cisterciensers en Praemonstratensers in Friesland werd toegepast. Het is niet onwaarschijnlijk, dat abt Haite van Lidlum op dit bouwwerk zijn stempel heeft gezet. ☼ Merkwaardig zijn aan den gevel de hoek-contraforten om de methode waarmee zij op zoo eenvoudige wijze met den gevel ineenloopen en de rijke nisvorming, welke door de onregelmatige wijze waarop deze is aangebracht, juist de opmerkzaamheid trekken. Ook werkt de afwisselende kleur van den baksteen in dit opzicht mede, die waarschijnlijk niet gebruikt is wegens gebrek aan een éénkleurig materiaal; vermoedelijk is hier met opzet kleurschakeering toegepast. ☼ De kloostergebouwen, welke indertijd met de kerk waren verbonden, zijn geheel verdwenen; we treffen er nog slechts enkele sporen van aan. De dakruiter welke

vroeger de kerk bekroonde, is in het midden der 16e eeuw door een metalen torentje vervangen, hetwelk gelukkig bij de latere restauratie is afgebroken. ☼ In 1572 ging de Broerekerk over in handen van de Protestanten. Deze hebben veel aan de kerk ten koste gelegd. In 1649 werd het gewelf afgewerkt en met sterren beschilderd. Maar in den loop der tijden kwam de kerk in zeer verwaarloosden toestand. Zoowel uiterlijk als innerlijk begon zij er zeer vervallen uit te zien. Het eens zoo schoone bedehuis veranderde van bestemming; deed daarna dienst als paardenstal, kaaspakhuis, werd zelfs voor tentoonstellingsgebouw in gebruik genomen. Gelukkig kwam verbetering, toen in 1905 tot geheele restauratie werd besloten. Deze restauratie geschiedde in 1905—'06 onder leiding van den architect Ed. Kuyper; binnenwerk en meubilering werd verricht onder toezicht van den Bolswarder architect J. Wesseling. Hierbij heeft men van het oude kerkameublement weinig kunnen gebruiken, daar dit bijna geheel was overgebracht

DE GROOTE- OF ST. MARTINIKERK TE BOLSWARD.

naar de Grootte of St. Martinikerk. — ☼ Deze kerk, gewijd aan Sint Maarten, is een der merkwaardigste kerkgebouwen in Friesland. Zij is waarschijnlijk gebouwd op dezelfde plaats, waar eertijds de kleinere St. Maartenskerk stond, welke bij de uitbreiding der stad in het begin der 15e eeuw langzamerhand te klein werd, zoodat een grooter kerkgebouw noodzakelijk was. Men is in 1446 met de verbouwing begonnen. Nadat in 1459 de romp gereed was en de voor den dienst in gebruik kon worden genomen, heeft men het gebouw geheel afgewerkt in 1464, zoodat dus bijna 20 jaren aan de verbouwing is gearbeid. ☼ Hoewel uit den bouwtrant valt op te maken, dat meer dan één bouwmeester het werk heeft geleid, zoodat b.v. uit den vorm der ramen, het koor, en de gewelven valt op te maken, toch heeft men een geheel gekregen, dat zeer zeker bewondering afdwingt. ☼ De kerk heeft den basiliek-vorm, een hoog middenschip met lagere zijbeuken. De lengte bedraagt 74, de breedte buitenwerks 26 M. Het middenschip is buitenwerks zoo breed als de ingebouwde toren; de zijschepen zijn ter zijde van den toren doorgetrokken. Het middenschip bestaat uit zes través, het zuidelijke zijschip naar het koor is een travé langer, het noordelijke evenlang als het middelste, vervolgt in de sacristie met nog 2 través. Daardoor zijn langs den N.-zijbeuk 5 kolommen, langs den zuidelijken 6. Het koor, dat wat vorm betreft geheel verschilt van al de kerken in Friesland uit dien tijd, bestaat uit drie través, de eindtravé vergroot door de eindsluiting, zijnde 5 zijden van een tienhoek. Aan N. en Z. zijn eenvoudige portalen uitgebouwd met eenvoudige kruisgewelven. ☼ Het middenschip is overdekt met eenvoudige steengewelven; het koor met rijkere- en de zijbeuken met kruisgewelven. Uit bouwkundig oogpunt zijn de aanvangen der gewelfgraden zeer merkwaardig, daar de hoofdbogen, welke de través scheiden, hun steun vinden op de eenvoudige kolomkapiteelen. Hierop rusten de gebeeldhouwde kraagstukken, gebeeldhouwde koppen in verschillende vormen. 2 M. hooger zijn aan weerskanten weer kopjes als kraagstuk-

Foto C. Steenbergh.

GRAFZERK IN DE GROOTE KERK TE BOLSWARD.

ken ingemetseld, waarop ronde hoekkolonnetten beginnen, bekroond door kapiteeltjes, waaruit de dubbele gewelfgraden hun oorsprong nemen. ☒ De hoofdbogen en gewelfgraden der zijbeuken rusten eveneens op de kolomkapiteelen; aan de buitenzijde evenwel op ronde muur-kolonnetten, gedragen door engelenkopjes en bekroond door kapiteelen. De kolommen zijn verbonden door geprofileerde bogen. ☒ De muren en gewelven, welke thans „keurig wit” zijn gemaakt, zijn vroeger beschilderd geweest, waarvan nog ten deele beschrijvingen voorkomen van Jhr. M. de Haan Hetteema in *De vrije Fries*, 1847. ☒ Boven de verbindingsbogen zijn blinde ramen gespaard, door geprofileerde traceeringen in vijf vakken verdeeld, boven en door elkaar gevlochten. De ramen van het koor zijn ter halve hoogte van anderen dichtgemetseld. Hierin ontbreken de traceeringen, terwijl ook de gekleurde ramen, welke eertijds hierin waren aangebracht, niet meer aanwezig zijn. ☒ De Sacristie welke eertijds voor doopkapel diende, bevat nog in den eenen hoek een doopvont, welke omsloten is door een cirkelvormige nis, die omsloten is door den gewelfvorm. Aan den anderen hoek is een uitgespaarde trap, welke daarmee een pendant vormt. ☒ Zeer merkwaardig is de oude vierkante toren, die een afmeting heeft van 11.50 en een hoogte van 50 M. In de 3 M. dikke muren is een trap uitgespaard. De benedenruimte is overdekt door een zwaar gewelf, terwijl zij bestaat uit 4 boven elkander gestapelde kubussen, naar boven verkleinende en verlagende. De bovenste zijn versierd met ingemetselde nissen. Het is jammer, dat indertijd bij eene restauratie de beide, het hoge zadeldak afsluitende deelen, hunne nisversiering hebben verloren. ☒ De toren is gemetseld van zware steenen, 30 × 15 × 10 c.M., terwijl aan het benedengedeelte nog gele en roode tufsteenen worden aangetroffen. ☒ Op den klokkenzolder hangen de vier groote klokken. De „Jongelingsklok” gegoten in het jaar 1356, werd door het geweldig luiden gebroken, reden waarom de magistraat in 1680 besloot, de klok met „verzwaard gewicht” te herstellen. Zij is waarschijnlijk gegoten door Hans Falck. ☒ De „Vrouwen- of Maria-klok” werd in 1523 gegoten door den klokkengieter Goebel Zael en is versierd met het volgende randschrift: „Maria is mijn naem, mijn gheluet sy vuer goede bequaem, den levende roep ick, den doeden over luy ick. Goebel Zael heeft my ghegoten int jaer ons heeren MCCCCXXIII”. Bijbelsche voorstellingen in medaillon-vorm versieren verder deze fraai geornamenteerde klok. ☒ De „Mannen-klok”, gegoten in 1611 door Jacob Noteman te Leeuwarden, is versierd met het stads wapen en een latijnsch opschrift, waarin verkondigd wordt, dat zij storm en bliksem niet kan verdrijven, maar dat zij, als zij in beweging wordt gebracht, het volk tot den eeredienst Gods oproept. Deze klok heeft een om-

vang van 5,10 M., een diameter van 1,68 M., terwijl zij 1,35 M. hoog is. De vierde klok is eenvoudiger van uitvoering en in 1746 gegoten door Ciprianus Cranz Jansz te Amsterdam. ☒ Hoewel den 8en Februari 1580 de geuzen van Bronkhorst de „zuivering” der kerk ter hand namen en vele beelden en meubelen onder de mokerslagen werden vernietigd, bevat de Martinikerk toch nog enkele fraaigesneden banken, die aller bewondering afdwingen. Wie de maker der koorbanken

Foto C. Steenbergh.

DE VOORGEVEL VAN DE BROEREKERK TE BOLSWARD.

is, weten we helaas niet, daar deze kunstenaar nergens eenig teeken of merk heeft aangebracht. Maar we mogen hier dankbaar herdenken, dat men in Bolsward elk aanbod, hoe verleidelijk ook, heeft afgeslagen en men hier meer piëteit tegenover den kunstenaar toonde dan te Sneek, waar men de fraaie koorbanken voor een luttel bedrag verkocht. ☞ Deze vier koorbanken, bevattende op de einden beeldengroepen, ontleend aan de HeiligeSchrift en de kerkgeschiedenis, zijn een fraai staal van beeldhouwkunst uit de 15e en 16e eeuw en we be-
treuren, dat de door Worp van Thabor genoemde koorafsluiting is verdwenen. Het gemis wordt ten deele vergoed door de in laat barok-stijl uitgevoerde vroedschapsbank, een kunstproduct uit de eerste helft der 18e eeuw. Teneinde de groote kosten te dekken, welke de uitvoering van deze bank met zich bracht, moest elke vroedman bij zijne benoeming 100 gld. storten. ☞ Buiten deze schitterend uitgevoerde banken bezit de kerk nog enkele fraai gesneden familiebanken. ☞ De preekstoel is eveneens een schitterend staal van beeldhouwkunst uit de 17e eeuw. Ontworpen door den Bolswarder glazenmaker Gerben Wopkes, werd de uitvoering opgedragen aan Pytter Jurjens, Pieter Pytters Posthumus en Johannes Kinnema. De twee eerstgenoemden waren Bolswarder kistenmakers. Hun werd opgedragen het maken van het gestoelte en de kolommen, terwijl de Alkmaarder, Johannes Kinnema, de vier prachtige paneelen leverde. Het werk duurde bijna 3 jaren. Aan den ontwerper werd 18 gulden uitgekeerd, terwijl aan Pieter Jurjens 665 gld. werd betaald, en 700 gld. Kinnema ontving. Eerstgenoemde kreeg bovendien 85 gld. als geschenk en de laatste 6 zilveren lepels ter waarde van 24 gld. ☞ In den Westmuur der kerk bevindt zich een rood-bruine zandsteen, welke zeer waarschijnlijk nog afkomstig is uit de eerste, oude kerk. Jaren heeft men gemeend, dat deze steen een voorstelling was van den H. Martinus, waaraan hij den naam van St. Maartenssteen heeft ontleend. Naderhand is evenwel gebleken, dat deze voorstelling niet juist is en dat deze steen een eigenaardige samenhaspeling is van allerlei bijbelsche tafereelen. ☞ Tegenover den St. Maartenssteen treffen we een borstbeeld aan van den grooten frieschen dichter Gijsbert Japix, waaronder deze spreuk gebeiteld is: „Loytser! Rjucht en sljucht az dy fen Bolsert”. ☞ Wanneer we de kerk verder binnentreden valt zeer zeker het fraaie orgel op, dat in de jaren 1778—1781 door A. Hinz in Groningen is vervaardigd en rijk versierd met beeldhouwwerk in Lodewijk XVI stijl. Buiten de gewone kerkdiensten worden in de zomermaanden regelmatig orgelconcerten gegeven door den tegenwoordigen organist A. Alt; niet alleen

de ingezetenen van Bolsward, maar ook velen uit omliggende plaatsen komen luisteren naar de klankvolle muziek, die deze bekwame organist aan dit fraaie orgel weet te ontlokken.

M. BRAAKSMA.

OUDE GEBRUIKEN.

EERSTE MEIDAGVIERING.

Foto C. Steenbergh.

ORGEL IN DE GROOTE KERK TE BOLSWARD.

AL moge in ons kille landje van mest en mist en regen — zooals de dichter het in een knorrige bui bezong — de intrede der Meimaand niet steeds 'n joyeuse entree heeten, ons volk wil toch zijn vreugde uiten over haar verschijnen. Want ondanks regen en hagelvlagen, waarmee ze niet zelden haar komst aankondigt; in weerwil van de kuren, die zij van haar grillige voorgangster April schijnt te hebben overgeerfd, heeft de ervaring ons geleerd, dat spoedig toch de warme, zonnige dagen zullen aanbreeken. Dan gaan de bloemknoppen open! De gele brand van den bremstruik vlamt langs onze landwegen. Het prille groen van eiken- en berkenhakhout prijkt langs de akkerlanden en in onze tuinen wuiven de paarse bloementrossen der seringen haar pittige geuren door de lucht. „In Mei leggen alle vogeltjes een ei” en hun blijde zang galmt over 't land. . . . ☞ Zeker van die komende lenteweelde, anticipeert ons volk op die naderende vreugde. Op den eersten Zondagmorgen van Mei, als de dag nog maar even zijn komst heeft aangekondigd door 'n zwak schemerig licht, klinken de schetterende tonen der fanfares door onze dorpsstraten. De „dauwtrappers” trekken uit om aan de bewoners der naburige dorpen hun blijden lentegroet te gaan brengen. En als in den namiddag de muziekgezelschappen terugkeeren in hun woonplaatsen, dan doen hun vrolijke tonen den gullen lach opklinken, den blijden lach, die ook gespreid ligt rondom onze schoone Brabantsche heidedorpen. . . . ☞ Het goedlachsche Brabantsche volk zou niet zich-zelf geweest zijn, had het niet ook een humoristische tint gelegd over zijn Eersten Meidagviering. Het doet me nog deugd er aan terug te denken, hoe we in onze jongensjaren eenige dagen voor Mei er op uittrokken in uitgelaten-vroolijken troep. Dan werden in diep geheim de uitverkoren schoonen in ons dorp (Hilvarenbeek) aangewezen, die op den eersten Meimorgen met den meitak zouden worden vereerd. De hartjes onzer vrouwelijke dorpsnooten hamerden zeker onrustig! Want wat zou de Meitak spreken? Zou de langverbeide „Romeo” haar welwillend tegentreden in den komenden

RENATA DI FRANCIA.

Uit het Poolsch van
KAZIMIERZ CHŁĘDOWSKI.

(Vervolg.)

15)

IN weerwil van de waarschuwingen der inquisitie en de brieven uit Rome nam dus Renata, waar zij kon, de aan-

hangers der reformatie in bescherming, hen bovendien, zoo noodig, geldelijken steun verleend. De aanhoudende, door hun verschillende godsdienstige opvattingen veroorzaakte tweedracht tusschen Ercole en Renata en de verlamdende invloed, dien deze twisten op de samenleving aan het hof uitoefenden, ontmoedigden den oudsten zoon, Don Alfonso — die, energiek als hij was, naar daden en roem haakte — zoozeer, dat hij, in plaats van het werke loos leven, waartoe hij door dit alles gedoemd was, liever voor den sultan had willen vechten dan nog langer nutteloos in Ferrara te blijven rondloopen. De jonge vorst wilde naar Frankrijk gaan, waar voor hem de mogelijkheid bestond zich in het leger te onderscheiden, maar Ercole wilde daar zijn toestemming niet voor geven, omdat zijn zoon dan genoodzaakt zou zijn tegen den keizer te vechten, wat hem, den bondgenoot van den keizer, in een hoogst moeilijke positie zou kunnen brengen. Don Alfonso zette tegen den wil van zijn vader zijn plan toch door en ontvluchtte, vergezeld door vijftien getrouwen, onder wie een wapensmid en een barbier, in Mei 1552 het vaderlijke huis, onder voorwendsel, dat hij op jacht ging. De hertog liet zijn zoon nazetten door een escorte, dat hem echter niet meer kon inhalen en onverrichterzake

naar Ferrara moest terugkeeren. In zijn woede moest Ercole zich tevreden stellen met den vriend van zijn zoon, Giovanni Lavezzuola, die Alfonso's voornaamste helper geweest was, in effigie aan de voeten te laten ophangen; tegenover zijn zoon, die op een schitterende ontvangst in Frankrijk kon rekenen, stond de hertog overigens machteloos. Tasso in zijn „Jeruzalem Bevrijd" over de „fuga" van den jeugdigen Rinaldo schrijvend, had deze vlucht op het

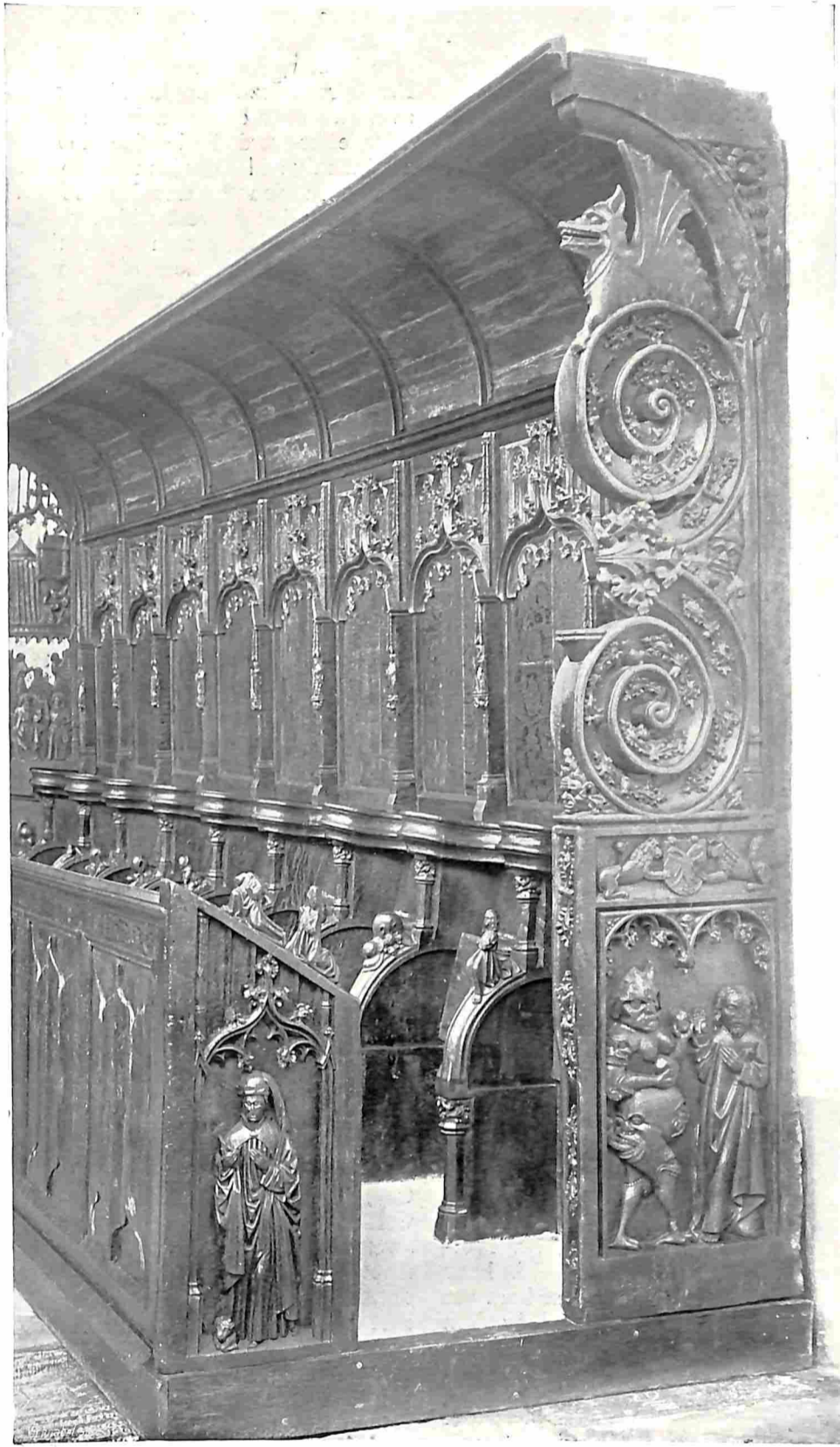
Nobilissima fuga, e che l'imiti
Ben degna alcun magnanimo nipote.

lentetijd? Och, we waren 'n goed slag jongelui; de *sparreheester* — voor de woning der meesten geplaatst — boodschapte goede tijding: We waren haar welgezind en als in den naderenden zomer de kermis kwam in 't land, dan konden zij er zeker van wezen bij spel en dans niet te worden achtergesteld bij de meisjes der omgeving. . . . Gelukkig vooral de lieve schoone, die 'n bloeiende *kers- of appeltwijg* aan haar deurknop vond! Deze immers hield de hoopvolle

mare in, dat Cupido zijn pijltjes op haar richtte en 't geliefde bootje zeilree lag. En bleek later de belofte te schoon geweest, onze schalksche vrouwelijke jeugdgenooten waren wijs genoeg de jok en jool in ons jeugdspel lachend te waardeeren. Een enkele slechts, 'n nurksche juffer, die met het stadsche kleed de steedsche manieren had aangetrokken, kon rekenen op den *doormentak*, 't symbool onzer minachting. Erger praedicaat werd toebedeeld door een takje van den *pruimenboom*. En wie 't aan haar woning vond, had wel reden tot blozen. Want de hebbelijkheid van babies, die de huismoeders tot het gebruik van luiers noopt, past zoo weinig aan onze twintigjarige schoonen, dat deze inadequate gewoonte zeker op bijzondere wijze mocht worden gebrandmerkt! . . . Wij zouden geen jongens zijn geweest, zoo niet aan deze Meidagviering een tikje baldadigheid was verboden. De onvoorzichtige huisvrouw, die haar waschgoed dien nacht had laten buiten hangen, kon er zeker van wezen het in een of anderen boom te zullen terugvinden. Vooral de oude linde op het marktplein was de liefkoosde verzamelpplaats dezer „gevondenvoorwerpen" . . . Onze goedmoedige nachtwacht was wel zoo bereidwillig onze aanwijzingen — onderstreept door het stereotiepe zakje sigaren — op te volgen en zijn wakend oog dien nacht op andere dorpswijken te richten. Deze Meiviering slaagde dan ook altijd naar wensch!

Ontvangen boeken.

Van de N.V. Boekdrukkerij en Uitgeversmaatschappij v.h. H. Born te Assen ontvingen wij een „Automobilkaart van Nederland", met de spoor- en tramwegen, door E. de Geest. Schaal 1:400.000. Bijgevoegd is een Alfabetisch register van de 3000 plaatsnamen in Nederland en België, voorkomende op deze kaart.

EEN DER KOORBANKEN IN DE GROOTE KERK TE BOLSWARD.

J. M. HOES.

☞ Hendrik II ontving den jonkman met groote hartelijkheid en stelde hem terstond aan het hoofd van een kleine afdeeling ridders. Ercole trachtte langs diplomatieken weg van den Franschen koning de terugzending van zijn zoon te verkrijgen en troostte zich inmiddels met de gedachte, dat Alfonso wel terug zou komen, zoodra zijn geld op was. Intuschen nam Alfonso, tot groote ergernis van zijn vader, deel aan den oorlog tusschen Frankrijk en den keizer, waarin hij door ongeëvenaarde dapperheid uitblonk. Tijdens de belegering van een vesting rende Alfonso met eenige stoutmoedige makkers een heuvel op, die geheel open lag en dus een uitstekend doelwit voor vijandelijke kogels vormde; het moedige troepje legde zich daar in het gras en Alfonso amuseerde toen koelbloedig zijn vrienden met het voordragen van liefdesvertellingsen. Klaarblijkelijk was de keizerlijke artillerie niet bijzonder bekwaam in het schieten, daar de waaghalzen heelhuids van dit gezellige uitstapje terugkeerden. ☞ De oude Ercole was een praktisch en logisch denkend man en het gebeurde dan ook, dat zijn zoon, zooals hij tevoren had ingezien, door geldgebrek gedreven, uit eigen beweging terugkeerde, zelfs eerder dan hij vermoed had. Toen de jonge hertog bemerkte, dat hij nergens meer crediet kon krijgen, kwam hij in het voorjaar van 1554 te Ferrara terug en gaf zich, om vergiffenis vragend, op genade of ongenade aan zijn vader over; voor zijne vrienden, die hem op de vlucht vergezeld hadden, ijverde hij op edelmoedige wijze om ook voor hen volledige vergiffenis van den hertog te verkrijgen. ☞ Met den terugkeer van den oudsten zoon verbeterde de verhouding tusschen vader en moeder echter niet. Renata helde steeds openlijker tot Calvijn's leerstellingen over, en toen een van haar meest beminde en toegewijde dienaren, Ippolito Putti, op sterven lag en de hertog beval een kapelaan met de laatste sacramenten naar hem te zenden, verzette zij zich heftig, wat aanleiding gaf tot zeer ergerlijke scènes. Nog meer onrust veroorzaakte den hertog Renata's optreden, toen hij merkte, dat zij het plan koesterde haar beide dochters in Calvijn's leer op te voeden. Toen hij haar daarover verwijten maakte en dreigde haar de dochters te zullen ontnemen, barstte zij in tranen uit en verklaarde niet in staat te zijn haar kinderen leerstellingen in te prenten, die zij onjuist achtte. Toen de hertog eens den kapelaan zond om in haar vertrekken de mis te lezen, joeg Renata „den geestelijke weg als den duivel". Van haar overtuiging maakte zij volstrekt geen geheim meer en in gesprekken gaf zij vaak als haar meening te kennen, dat het Katholieke geloof heidensch was en dat zij in zijn leerstellingen niet geloofde. Zij steunde de Hugenoten steeds meer met geld, en onderhield een regelmatige briefwisseling met Calvijn, wien zij zelfs verzocht, voor hare dochters twee leeraren aan te wijzen, die moesten zijn „opgevoed in liefde en vreeze des Heeren, rein in leven en woorden, voorbeeldig en vreedzaam". Zij beschreef vervolgens haar ideaal van leerares zoo nauwkeurig, dat zij in haar brief aan Calvijn zelfs de kleeding dier dames, welke haar uit Zwitserland gezonden zouden worden, niet vergat. Zij zullen niet veel geld aan kleeren te besteden hebben, schreef zij, het zal voldoende zijn, indien zij gewaden van zwarte wollen stof, zooals weduwen dragen, meebrachten „avec le chaperon d'oreilles". Deze in 't geheim verzonden brief moet ongetwijfeld in Ercole's handen gekomen zijn, die er een afschrift van heeft laten maken, want de copie bevindt zich in het archief der d'Este's. Renata had de onvoorzichtigheid hare correspondentie aan een koopman, een Ferrarischen Jood, toe te vertrouwen, die de brieven naar Genève moest doorzenden. Deze man liet slechts een gedeelte der hem overhandigde brieven de plaats hunner bestemming bereiken om het vertrouwen zijner cliënte niet te verliezen, de overige overhandigde hij echter aan Ercole, die er afschriften van liet maken om zoo noodig bewijsmateriaal tegen zijn vrouw in handen te hebben. ☞ De Jezuïeten, en vooral Loyola, waren allesbehalve ingenomen met de wijze, waarop in Ferrara steeds meer tegen de Kerk geijverd werd. Daar Loyola echter Pater Jay in Duitschland noodig had, zond hij naar Ferrara eerst Pater

Broët en vervolgens Lepelletier, welke laatste verandering Ercole onaangenaam was, daar hij in Jay groot vertrouwen stelde, maar Lepelletier te heftig vond. Deze liet zich dan ook gelden en drong geregeld er op aan, dat de hertog zeer streng tegen de ketterij zou optreden. Op zijn aanraden liet Ercole dan ook eene verordening uitvaardigen, waarin bepaald werd, dat alle van heresie verdachte personen, en daaronder waren eenige van Renata's personeel, het land moesten verlaten. Dit bevredigde Loyola echter niet; hij kon maar niet begrijpen, dat Lepelletier en zijn medewerkers niet meer invloed op Renata konden uitoefenen. Hij berispte Lepelletier in een nogal scherp gestelden brief en schreef tegelijkertijd aan de Ferrarische Jezuïeten, hem in verzegelde brieven hun meening over het optreden van hun superieur te kennen te geven. Lepelletier verdedigde zich door op Renata's eigenaardige hardnekkigheid te wijzen en op die der vrouwen harer omgeving, en klaagde, dat deze heksen stellig een bondgenootschap met den duivel hadden gesloten, dat hier zeker sprake was van fornicatio cum daemonibus, en pas in 1553 gelukte het hem een hofdame te bekeeren, nog wel met behulp van haar echtgenoot. Het was hem echter onmogelijk Renata te overtuigen. ☞ Integendeel, de hertogin, steeds meer ontstemd en bedroefd naar mate hare hovelingen, aan wie zij gehecht was, weggezonden werden, vertrok naar Consandolo, waar zij niet onder aanhoudende controle stond en vrijer en gemakkelijker met Calvijn kon correspondeeren. Maar ook daar bereikte haar de beschermende hand van den hertog.

Foto C. Steenbergh.

DWERGBUFFELS VAN HETTSCHADMEER IN „ARTIS".

De berichten, die hij uit Consandolo ontving, waren dan ook zeer verontwaardigend, want Renata bepaalde zich er niet slechts toe om hare hovelingen de kettische leer te verkondigen, maar zij ging zelfs de denkbeelden der hervorming onder de bevolking van het naburige stadje Argenta verspreiden. ☞ Tenslotte kon Ercole niet langer geduld oefenen. In een uitvoerigen brief deelde hij aan Hendrik II mede, dat Renata in haar onbegrijpelijke halsstarrigheid tegen God zondigde en het huis d'Este schande aandeed, dat hij haar niet van „de kettische phantasieën" kon afbrengen en dat zij zelfs met Kerstmis niet naar de kerk wilde gaan. De hertog vergelijkt, wat hij daardoor te verduren had, met de beproevingen van Job en verzoekt den koning om een zeer energieke en ontwikkelden kapelaan te zenden, opdat deze haar van de verderfelijheid der nieuwe leerstellingen zal overtuigen en tot inkeer brengen. Naar aanleiding van dit schrijven zond Hendrik II aan Renata een in zeer strengen toon gestelden brief, waarin hij verklaarde, dat zij op zijn bescherming niet meer behoefde te rekenen, indien zij in hare kettische overtuigingen bleef volharden; tegelijkertijd zond hij haar den meest verwoeden Franschen inquisiteur, Mattheus Ory, die sinds twintig jaar de geesel der hervormers was. Ory werd door den koning gemachtigd om met de grootste gestrengheid tegen de hertogin op te treden, haar te bedreigen met de confiscatie harer goederen in Frankrijk, met het ontnemen van hare ouderlijke macht over haar dochters en met het wegzenden van haar Fransch personeel, indien „het hem niet gelukken mocht haar naar de kudde van Christus terug te brengen". Toen de hertog de Guise van deze harde plannen kennis kreeg, zond hij een vertrouwd man naar Ferrara om Renata te helpen door Ory tegen te werken. Zijn keuze viel op den dichter Jamet, die als gewezen secretaris van Ercole bij dezen goed stond aangeschreven en hoewel overtuigd Calvinist, toch als zoodanig in Ferrara niet bekend was. Onderweg hield hij zich in Genève op om bij den meester raad in te winnen over dat, wat hem te doen stond. ☞ Onderwijl spaarde Ory met behulp van den Jezuïet Jayo geen moeite om Renata van haar geloofsovertuiging terug te brengen. Maar ook Calvijn bleef niet werkeloos en zond, daar hij vreesde niet genoeg op de handigheid van Jamet te kunnen vertrouwen, ijlings den bekwaamsten man uit zijne omgeving, François de Morel, ook de Colongnes genaamd, naar Ferrara. Deze afgezant van Calvijn kwam onder een valschen naam te Ferrara en hield in 't geheim samenkomsten met de hertogin.

(Wordt vervolgd)